

עומקא דפרשה

פר' לך תשס"ט - בענין הכנסת אורחים

גליצין

ענייני הכנסת אורחים

מי נחשב אורח

הרב דניאל יהושע גולדשמידט

הרב שלום הלל קרשינסקי

הכנסת אורחים מכובדים ואינם מכובדים

איתא בש"ך סי' רנו ס"ק א בשם המרדכי בשם הר"מ, דאנשי העיר כופין זה את זה להכניס להם אורחין, ויש להגדיר איהו מצוה היא הכנסת אורחים ומה זו צדקה. וכתב בליקוטים בסוף ספר מהרי"ל (עמ' פו) דכל היכא דנוכר מצות הכנסת אורחים ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכובדים, כשנתאכסנו אצלו, שאז יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם, וראייה מאברהם אבינו שסבר שהמלאכים היו אורחים, והרבה לשוחט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בהדל, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא, ומשמע שחלוק קבלת פני אורחים חשובים מקבלת עניים. קבלת פני אורחים חשובים הוא בכלל הכנסת אורחים וקבלת פני אורחים שאינם חשובים הוא בכלל צדקה. וכתב בספר אהבת חסד (ח"ג פ"א) בשם ספר יש נוחלין בשם המהרי"ל הנ"ל שאף שאין העשירים צריכין לטובות אפילו הכי הקבלה שמקבל אותם כפנים יפות ומשתדל לשמחם ולכבדם לפי כבודם היא מצוה וכל שכן אם האורחים הם עניים, היא מצוה כפולה שמקיים בזה גם מצות צדקה.

מקום שמוזכר כבוד אורחים היינו בעלי תורה ושם טוב וכיוצ"ב

ואיתא בפתחי תשובה יו"ד סי' סט ס"ק יג בשם ספר סולת למנחה כלל טו בשם ח"א שבכל מקום שהוזכר כבוד אורחים היינו כגון בעלי תורה ובעלי שם טוב ומעשים טובים או בני טובים או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה ולא הגרועים או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון הם בכלל צדקה ע"ש. ויש לציין שהפ"ח לא מייירי בדיני הכנסת אורחים וצדקה אלא מבאר הדינים הנוהגים במקום שאפשר להקל בדיני איסור והיתר עבור אורחים, ואין ראייה מדבריו למש"כ במהרי"ל הנ"ל ובאמת מצאתי ברש"י דמשמע קצת דלא כמהרי"ל, עי' רש"י ברכות מג. ד"ה שאני שמתי אורחים היינו עניים, ולהכי קרי להו אורחים. וכעין מש"כ בפ"ח הנ"ל איתא נמי בפמ"ג יו"ד סי' קא מ"ז ס"ק א שכתב בשם המהרש"ל שמש"כ חתיכה הראויה להתכבד לפני האורחים, היינו אורחים יקרים וחשובים, כי לפני הקבצנים לא שייך המושג של ראוי להתכבד.

המאכיל לעני על שלחנו במקריב קרבן במזבח

עוד בענין הכנסת אורחים, עי' ברכות נד ע"ב אמר רב יהודה ג' דברים המאריך בהן מאריך: מימי ושנותיו של אדם וכו', והמאריך על שלחנו דלמא אתי עניא ויהיב ליה דכתיב המזבח וכו' וכתוב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'; פתח במזבח וסיים בשלחן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו ע"כ. ואעתיק מש"כ באלהי רבה סי' קפ ס"ק א, וז"ל, המאכיל לעני על שלחנו או שולח מנות לאין נכון לו הוי מקריב קרבן במזבח, ואי ליכא עני יתן מחיר כסף שיווי המאכל, גם יזכר בדברי תורה כי התורה מכפרת יותר מקרבנות עי' ר"ח ע"א וכתב זה בשם הש"ה שער האותיות קדושה ריש עניף ו. וכתב עוד הש"ה [דף פו סוף הסעיף] דראוי והגון שיתן הטוב שבשלחן בפרט אם הוא עני חשוב שאז יראה מזה שקבלו בסבר פנים יפות, ושבח אני את הקהלות המחזיקים לומדים בחורים על שלחנם כל הענייה כאחד מבניהם, כי בעל הבית, ובהו יצאו הבעלי הבתים משני דברים דהיינו חלק עשירי ודברי תורה, של טעם בחור עני ומדבר דברי תורה, ובודאי מה שנאכל על השלחן בזה עובדי ושחית נחשב כשני תמידין, וביחוד כשהוא מכבד בחור הלומד תורה להניח לפניו המשובח שבשלחן עכ"ל. ועי' פמ"ג א"א שם ס"ק א שהביא את דברי הא"ר הנ"ל, והוסיף וז"ל, בעוה"ר פסקו ישיבות במדינות פולין וגם באשכנז נתמעטו ה' ירחם ובמרהר בימינו יושע יהודה וירושלים אמן עכ"ל.

מאחר להאכיל אורחים עובר על כל תאחר

ודע, דכשריך להאכיל אורחים עניים והם תאבים לאכול ומצטערים, ואינו מאכילם תיכף ומיד יתכן דעובר על כל תאחר, כ"כ בשעה"צ סי' תרטל ס"ק סז. ויתכן דדין זה מצוי נמי בעל הבית העובר ממקום למקום, וכגון שזימן אצלו לשבת אורחים עשירים מעיר אחרת, ומעכב את הסעודה יתר מהרגילות, בענין זה יעבור בעל הבית על כל תאחר. ועי' משנ"ב סי' רע"א ס"ק א לענין קיום סעודת ליל שבת כשהוא לא תאב לאכול, שאין לו להמתין כישלון או אורחים או משרתים רעבים, ואינו כותב הטעם בזה, אבל פשוט דגם בזה נתכוון משום חשש כל תאחר.

הכנסת אורחים בשבת ויו"ט - מה עדיף

ובענין הכנסת אורחים בשבת ויו"ט, עי' הקדמה לשב שמעתתא ד"ה סלולה, בגודל מעלת הכנסת אורחים ביו"ט יותר משבת, ומשל למה הדבר דומה למלך שנתארח אצל כפרי והוא לא יכבד אותו כראוי והמלך לא כעס עליו ואח"כ בא אחד הזמין למלך לא יכבדו כראוי והמלך כעס עליו, והחילוק הוא, שהראשון לא יכבדו כראוי אך גם לא הזמין למלך, שהמלך בא מעצמו, משא"כ השני הזמין למלך, ואפ"ה לא יכבדו, כי זה לא אלא שאינו מכבד המלך כראוי, וה"ה לענין שבת ויו"ט, שבת דקביעי וקיימי ומעצמם באו האושפיזין, משא"כ ביו"ט, מקדש ישראל והזמנים, שכלל ישראל מקדש את ה' יו"ט, צריך לכבד את המלך ביותר, ומכבדים אותו על ידי שמזמינים אורחים, עי' שם באורך.

בגדר מצות הכנסת אורחים שעליה אמרו חז"ל גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, יש לעיין ולהתבונן אימתי נקראת הכנסת אורחים, ועיין ברמ"א (או"ח סי' שלג) שכתב, "ולא מקרי אורחים אלא שנתארחו אצלו בביתו או שזימן אורחים שנתארחו אצל אחרים, אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים ואינו סעודת מצוה רק סעודת הרשות", הנה מה שכתב הרמ"א דאינו סעודת מצוה רק סעודת הרשות, אין כוננת דכסועד עם האורחים הוי סעודת מצוה, אלא ר"ל דבעה"ב המזמין מקיים מצוה.

אך יש לעיין האם מצות הכנסת אורחים היא דוקא לאחד המהלך בדרך ואינו במקומו, או שגם באופן שאין לו מה לאכול בביתו והוא מזמינו לסעוד אצלו נמי נחשב כהכנסת אורחים. ומה דכתב הרמ"א דכשמזמין חבירו לסעוד אצלו, מייירי בעשירי, שאז כשאינו במקומו נמצי נחשב כהכנסת אורחים, וכמו שכתב באהבת חסד, וז"ל, "ודע עוד דמצות הכנסת אורחים נהוג אף בעשירים וכו', ואף שאין צריכים לטובתו". וכן יש לעיין באדם גלמוד החי לבדו בביתו ויש לו מה לאכול, אך הוא מזמינו לסעודת שבת כדי שלא יהיה לבדו, האם בכה"ג נמי נחשב כהכנסת אורחים. ויש לעיין בכל זה, שהרי בכל הנ"ל כגון בעני אס' יבוא לביתו ויספק לו צרכיו אי"ז אלא מצות צדקה, וא"כ אף אם מזמינו לביתו הדרין לדברי הרמ"א שלא חשיב כהכנסת אורחים, ודוק בכל זה.

עוד נתעוררתי, דמדקדוק לשון הרמ"א דכתב דלא מקרי אורחים אלא שנתארחו בביתו אבל כשזימן חבירו לסעוד אצלו לא מקרי אורחים, אפשר דאם מזמין חבירו לשהות עמו וללון בביתו אף שאינו אורח שאינו במקומו, תו חשיבי כאורחים, ויש להתבונן בכל זה וכתבתי רק לעורר ויותר נראה שאי"ז חשיב כאורח.

וכמו שנצטוונו להכניס האורחים, כן נצטוונו ללוותם, וברמב"ם (אבל פי"ד ה"א) כתב, "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים וכו' וללוות האורחים", ובה"ג, "שכר הלוי מרובה מן הכל", ויעוין שם עוד לשונו, ובה"ג שם נאמר, "כופין ללויה כדרך שכופין לצדקה, ובי"ד היו מתקנין שלוחים ללוות אדם העובר ממקום למקום וכו', אפילו המלווה את חבירו ארבע אמות בעיר יש לו שכר מרובה, וכמה הוא שיעור הלוי שאדם חייב בה הרב לתלמיד, עד עבודה של עיר, והאיש לחברו עד תחום שבת, והתלמיד לרב עד פרסה, ואם היה רבו מובהק עד שלש פרסאות", ע"כ.

והנה בגדר מצוה זו דלויה, יעוין בספר אהבת חסד שכתב דעיקר מצות לויה היא להראות הדרך כדי שלא יכשל, אך גם בלא זה יש חיוב לויה, וכדאיתא ברמב"ם דאפילו המלוה חבירו ד' אמות שכרו גדול. ועוד צריכים אנו לדעת דעיקר חיוב לויה אינה מצוה המוטלת בדוקא על זה שהכניס האורח לביתו, ואי"ז אלא בגדר המתחיל במצוה אומרים לו גמור, אך עצם חיובה מוטלת על כל אחד ואחד ללוות האורח, וכמו שאנו מבינים בפשיטות לגבי חיוב התלמיד לרב וכל מה ששנו שם בדברי הרמב"ם, שאי"ז דוקא אם הכניסו לרבו בביתו, אלא עצם הדבר שרבו אורח כאן בעיר הרי הוא מחוייב ללוותו אם אין אחר מלווה, וה"ה לכל עיקר מצות לויה שאינה מצוה המוטלת בדוקא על המארח. אמנם נראה שמצות לויה נאמרה על אורח, וכל מי שאינו מגודר כאורח כגון מה שהבאנו לעיל בשם הרמ"א שזימן חברו לסעוד אצלו, בזה לכאורה לא שייך מצות לויה. ויש להתבונן לפי"ז במה שנסתפקנו לעיל האם שייך בהו מצות לויה. אמנם בזה לא שייך שיהיה מצות לויה רק כלפי המארח, דכלפי אחרים אינם חשובים כאורחים, וקצאתי ודו"ק.

יש להסתפק אורח שבירך ברכת האורח קודם ברכת המזון, אם יצא ידי חובתו או דילמא תקנת חכמים שיאמרנה דוקא לאחר ברכת המזון.

בברכות (מז), אמרו, "אורח מברך כדי שיברך לבעל הבית", ומבואר שתקנ"ח היא שיכבדו את האורח בברכת המזון כדי שיברך אז ברכת האורח, וכ"מ ברש"י שם (נה). שכתב, "ואברכה מברכיך, והמברך ברכת המזון מברך לבעה"ב", ומבואר שברכת האורח היא חלק מברכת המזון. מקור נוסף לברכת האורח מביא בסמ"ג (עשין כז), "שמעתי כי יש בברייתא בירושלמי, וברכת את לרבות בעה"ב", וכע"ז במנהיג הל' סעודה בשם התוספתא, ובדרשות מהר"ש, הובא במיו"ט ובאה"ט (סי' רא) ובפענח רזא ובחזקוני ובצידיה לדרך פ' עקב. ובפשטות משמע דהדרשה היא על דרך אתים ריבויין, כבירושלמי סוף ברכות (ועי' פסחים כב:), וכ"מ מקושיית חתן המהר"ל, בהג' לפע"ר הנ"ל. והנה בבעל הטורים כתב, "וכן נמי צריך לברך לפניו, פירוש ואכלת ושבעת וברכת כבר", ולהירושלמי דפסוק זה אברכה דבעה"ב נמי קאי, למה לא יברך גם קודם אכילתו, דמחד קרא נפקא.

וידוע נידון המהרי"ט (ח"א סי' קנ) אם אורח זוכה באוכל לפני שאכל, ולפי הצד שלא זכה, י"ל מסברא דל"ש הברכה לפני שאכל. איברא, דבלא"ה י"ל דדוקא לאחר שאכל שייך לברך, דהבה"ב עצמו לענין אכילה אינו ברשותו, כמ"ש בברכות (לה), ובעלותו אז רק ממונית, [ועל שהעניק לו "זכות אכילה" לא מצינו "ברכת אורח" במתנה].

ועוד י"ל, דבחו"מ (סי' רמו סי"ז) מבואר דהמזמין את חבריו לאכול עמו יכול לתבוע ממנו אח"כ תשלום, ובמג"א (סי' רא סק"ב) כתב דהסמוך על שולחנו ומשלם דמי מזונו פטור מברכת אורח, ולפי"ז רק בסוף הסעודה אם יכבדנו בעה"ב בברכת המזון, אז מגלה דבמתנה יהיב ליה, וממילא דוקא אז שייך לברך.

והנה הספורנו בפ' עקב כתב דטעם ברכת המזון הוא "למען תזכור כי מאתו היו אלה לך", ומבואר שענינו הכרת הטוב, ולכן עיקר חיובו כששבע והמזון מתברך במעיו וכמ"ש ברמב"ן, וי"ל לפי"ז דברכת האורח שיסודה הכרת הטוב, שייכת דוקא בסוף סעודתו.

ובסוטה (י): אמרו, "מלמד שהקריא אברהם אבינו לשמו של הקב"ה בפה כל עובר ושב, כיצד, לאחר שאכלו ושתו עמדו לברכו, א"ל, וכי משלי אכלתם, משל אלקי עולם אכלתם, הודו ושבחו למי שאמר והיה העולם". ובתוס' שאנץ שם כתב, "יש במדרש שלא רצו לברך ברצונם, עד שא"ל אברהם פרעו מה שאכלתם ושתיתם, והיה אומר להם שהוא עלה למנין גדול, אז ברכו הקב"ה שלא ברצונם ע"מ שלא יפרעו שום דבר". וצ"ב, למה כשרצו לברכו הפסיקם, הול"ל "תברכו גם להקב"ה", ויהיה ברכת האורח וגם ברכת המזון. ולהנ"ל י"ל, דכיון שרצה לאיים שיתבע הדמים, לא רצה לקבל "ברכת אורח", דאז מוכח שבמתנה האכילם, וכמשנ"ת.

עוד י"ל, עפ"י דברי המג"א (שם סק"ה) שכתב דדוקא על הכוס מברכין, לפי"ז י"ל דלא רצה ליתן להם כוס, שהרי קיים אפילו מצות דרבנן כביומא (כח:), וכיון שהאורחים היו עע"ז חשש לסתם יינם. ועוד י"ל, דכשרצו לברכו מוכרח היה להפסיקם, דהרי אברהם הוא שיסד דינא ד"וכי מקדימין ברכת עבד לברכת קונו", כדאיתא בנדרים (לב:). וי"ל עוד, שאחרי שאיים עליהם ובירכו להקב"ה שלא ברצונם, כלשון התוס' שאנץ, נחשב אצלם כאילו פרעו דמי הסעודה בכך, ופטורים כבר מלברך לאברהם.

עכ"פ נתבאר דבתחילת הסעודה לא שייך הברכה, וגם ממש"א חז"ל דאורח מברך ברכת המזון, וכן להמבואר בברכות (נה). הנ"ל, וכן להמג"א שדוקא על הכוס, וכן מדמטין בבית המדרש בשם הגרי"ז זיע"א שדקדק בלשון הרמב"ם (ברכות פ"ב ה"ז) "ברכה רביעית... וכשמברך האורח אצל בעה"ב מוסיף בה ברכה לבעה"ב", מכל זה מבואר דזה חלק מברכת המזון.

ישנו פסוק בפרשה הטעון הסבר. "ויעתק משם ההרה מקדם לבית אל ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם" (יב, ח). הכתוב דקדק לפרט בדיוקנות יתירה המקום שם קבע אברהם אהלו, לשם מה? ביאורו של דבר - ואמר החפץ חיים זצ"ל - לפי שאת דרך קניית התורה ומצוות יש ללמוד מדרכם של סוחרים "אם תבקשנה ככסף, וכמטמונים תחפשנה - אז תבין יראת ה'". מעתה צא ולמד, דרכם של בעלי עסקים לתור אחר מקום מתאים לפתוח בו את עסקם, שיהא מקום ציבורי והומה בני אדם, למען יפקדו את עסקו. כך חובתו של האדם בתורה ומצוות, - יחפש מקום הראוי ששם יצליח יותר במצוות.

כן דקדק אברהם אבינו בקביעות מקום מגוריו שיהיה במקום שיזמנו לו שם אורחים ככל היותר לקיים בהם מצות הכנסת אורחים, שעל ידי זה יפרסם יותר אלקותו יתברך בעולם. על כן אמר הכתוב שהמקום היה בין שתי עיירות גדולות - בית אל והעי, וכמו שמצינו אח"כ ברש"י בשם המדרש על הפסוק "ויסע משם אברהם" שאחר שחרבו הכרכים במהפיכת סדום פסקו עוברים ושבבים, ואמר אברהם מה אני מפסיק צדקה מבית? הלך ונטה אהלו בגרר. ("הצדיק רבי שלמה", בשם הח"ח, משלי ב, ד).

והנה מעתה יש להתבונן במה שאמרו בגמ' שבת (דף קכז) "גדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני שכינה" והדבר נלמד מאברהם אבינו, כמבואר שם בגמ', ומשמע שכך היא ההלכה, וכן פסק הרמב"ם (פי"ד מהל' אבל ה"ב), ע"ש. והלא אפשר ששונה היא הכנסת אורחים של אברהם אבינו - שתכליתה היתה **לפרסם אלקותו ית' בעולם**, וכמבואר במס' סוטה דף י', שאחר שהאורחים אכלו ושתו אמר להם לשבח ולברך להקב"ה ולימדם דעת ואמונה - מהכנסת אורחים דעלמא, שאינה אלא כדי **להאכילו ולהשקותו**. לפי שהכנסת אורחים למטרת קירובם תחת כנפי השכינה, היא באמת גדולה מהקבלת פני שכינה.

אמנם באמת שני ענינים היו אצל אברהם אבינו במצות הכנסת אורחים: א. תועלת גשמית - האכלת האורחים במזון. ב. תועלת רוחנית - קירובם תחת כנפי השכינה. וכבר כתב הח"ח באהבת חסד (ח"ג פ"א, בהגה"ה), שהכתוב משבח גם את הצדקה שעשה עמהם - הדאגה למאכלם - כדכתיב "כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו לעשות צדקה ומשפט", משמע שטובת הצדקה שהטיב עם האורחים **במזון**, גם הוא ענין גדול ונורא, ע"ש. אלא שלכאוי עדיין אין ראוי מכאן שאפי' ענין זה של צדקה גדולה מקבלת פני שכינה.

אכן באמת גם בדאגה הגשמית - מזון לעניים, מצינו ענין זה של שכינה, וכמ"ש בפירוש היעב"ץ לאבות (פ"א מ"ה) **השכינה שרויה בין כתפות העניים**, וכדכתיב "ואת דכא ושפל רוח" (ישעי' נז, טו) כי ה' קרוב לנשברי לב והמשמח עניים כאילו משמח את פני השכינה, על כן מצות הקבלתם גדולה מאד ואינה חוצצת בין הקבלת פני השכינה, אדרבה מתרבה ומתוספת לאין שיעור. עכתו"ד. וענין זה של משמח את העניים ודאי הוא מצד מה שהאכילם והשקם, הרי להדיא שאף בזה מצינו ענין של קבלת פני שכינה. [ולפי"ז במכניס אדם עשיר, (שאינו חסר לא מזון גשמי ולא רוחני) לכאוי לא תהא הכנסתו גדולה מקבלת פני שכינה, הגם שמקיים מצוה, וכמש"כ בספר "יש נוהלין" שגם בעשירים מקיים המצוה, כשמקבלם בסבר פנים יפות. אמנם לפי מש"כ המהר"ל (נתיבות עולם, א, נתיב גמ"ח פ"ד), בטעם הדבר שגדולה הכנסת אורחים וכו', י"ל שה"ה במכניס עשיר, ויש להרחיב בזה ואכ"מ].

אלא שלפי"ז לכאוי יש להעיר מהו שאמרו גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פ"ש, אחר שנתבאר שגם בהכנסת אורחים שייך ענין קבלת פני שכינה, א"כ הרי הדברים שווים. ובאמת הרמב"ם שם גרס: גדולה הכנסת אורחים כהקבלת פני שכינה, ולהמבואר נחא, שבאמת בשניהם יש ענין קבלת פני שכינה. [ולפי גי' ש"ס דידן יש לבאר באופן אחר ואכ"מ].

מקור המצוה

בשבת קכז: מבואר דהיא בכלל גמילות חסדים. [וברשי"י שם "הכנסת אורחים וביקור חולים היינו גמילות חסדים"]. ועי' מהרש"א ברכות י: דהיא המצוה הגדולה שבגמ"ח. ולפי"ז הוי **מדאורייתא** [דהיינו בכלל ואהבת לרעך או והלכת בדרכיו כדלק], אבל הרמב"ם בפ"ד מה' אבל כ' דהיא מ"ע של דבריהם, אמנם סיים שם וכ' דהכל מכלל ואהבת לרעך כמוך. וביאר הקרי"ס דכללה הויא מדאורייתא בכלל ואהבת ונלמד מוהלכת בדרכיו, ופרטי גמ"ח מדרבנן. ולפי"ז לכאור' כשמכניס אורחים מקיים מ"ע דאורייתא, [וכ"כ באילת השחר פר' ראה, ועי' ארחות יושר ג]. אך עי' מ"ב סי' עב בב"ה"ל ד"ה ביום, דכל גמ"ח שכ' הרמב"ם כאן הוא **מדרבנן** ולא מדאורייתא. והוא דלא כשי' רבינו יונה בברכות פ"ג (יא): דגמ"ח מן התורה דכתיב והודעת להם וכו'. [עי' יד מלאכי כללי הרמב"ם (ז) במח' הפוס' בכ"מ שכ' הר"מ "מדבריהם" אם הוא מה"ת או מדרבנן].

השל"ה בפר' כי תבא כ' "נראה פשוט כי הכנסת אורחים נלמדת מוהלכת בדרכיו כי אנו אורחים בעולמו". [וכעי"ז בפר' וירא עי"ש שהאריך יותר]. ועי' כד הקמח שכ' "נמשכת ממדת החסד שהיא ממדותיו של הקב"ה שהוא זן ומפרנס לכל בריה".

גדר המצוה

דעת המהרי"ל דהכנסת אורחים היינו **עשירים** ומכובדים, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא. ונחלקו הפוס' אם בעניים איכא ב' מצוות או רק צדקה. עי' תורת האשם טו ג, ש"ה פסחים סוף נמ"צ, ס' הברית ח"ב מ"ב פ"ח, אהב"ח ח"ג פ"א. אבן ישראל להגרי"ס ד"ג ועי"ש בביאור הפוס'.

התרוה"ד (עב) מחלק בין אורחים שבאו מחוץ לעיר, לבין שזימן אורחים לסעוד סעודה בביתו וכך פסק הרמ"א (או"ח שלג א) שהמזמין חברו לסעוד עמו לא נקרא אורח. ועי' משנה הלכות חט"ז קלב.

אך בס' החיים לאחי המהר"ל (פ"כ פ"ג) פליג על רעו הרמ"א וכ' איפכא דזו עיקר המצוה, וז"ל "וראו לאדם לקרב שכניו ומיודעיו אפי' הן עשירים יכניסם לפעמים לביתו כדי לכבדם, וזהו מצות הכנס"א שמנו חז"ל...". ועי"ש עוד במעלת סעודת מרעים שאין בה קלות ראש, שמקרבת ומחזקת האהבה, וכך היה המנהג הקדום להיות לכל משפחה יום מיוחד בשנה למשתה ושמחה [עי' שמואל א, כ, כא].

בגופו או בממונו

בסוכה מט: אי' דגמ"ח בין בגופו ובין בממונו. [ועי' בפיה"מ לר"מ ריש פאה, דמשמע שאינם ביחד אלא יש גמ"ח שהיא בגופו ויש שבממונו].

הרמב"ם כ' על **ללוות האורחים** שהיא בכלל גמ"ח **שבגופו**, ומשמע דס"ל דההכנסה היא בממונו ולא בגופו. אך י"ל דנקט לוי משום דהיא העיקר כד' בה"ב. [עי' לק]. ועוד יתכן דנקט הכי משום דבלויה שווה בין עניים ובין עשירים, משא"כ ההכנסה שבעניים הוי בכלל צדקה [כמ"ש המהרי"ל].

בפסקי מהרי"ק (רכט) כ' דחייב ליתן לצדקה ולהכנס"א כפי השגת ידו, ומשמע דעיקרה **בממונו**, וכ"מ במנורת המאור (לר"י אלנקוה ח"א עמ' 39) דכ' "המשובח שבצדקה הוא הכנסת אורחים".

באהבת חסד ח"ג פ"א - גמ"ח **בגופו** הוא הכנסת אורחים דהיינו ההשתדלות לקבלם בפנים יפות. וכן משמע בגמ' ב"מ פו שמה שעשה אברהם עי' שליח פיית בזה את המצוה. ועי' באהב"ח שם בהגהה.

יתכן לומר דבזה נחלקו בגמ' סוטה י. מהו ויטע אשל אם הוא פרדס, דהיינו בממונו, או פונדק [ללינה] שהוא הכנס"א בגופו, ועי' מהר"ל נתיב גמ"ח פ"ד.

חיובית או קיומית

מצות גמ"ח היא קיומית וא"צ לחזר אחריה כמ"ש החת"ס בחולין קלט, אך בהכנס"א מצינו דהיא חיובית דכ' רב"ח בכד הקמח (אורחים) פי' הפס' "ועניים מרודים תביא בית", - "אם אינם באים אצלך אתה חייב לחזר אחריהם ולבקש אותם בחוץ עד שתמצאם ותביאם לביתך, כי כן עשה אברהם". [ועי' בפ"י עה"ת יח, לג, "ואברהם שב למקומו" - למדתו "מאחר שיצא ידי חובתו באלה באכילה ובשתיה ולויה היה חוזר עוד לבקש אורחים יותר"].

ובס' החיים כ' שהנותן אכסניא לאורח הבא לא מקרי הכנסת אורחים, כי מאליו הוא בא והוא לא הכניסו. [אמנם כ' שם בפ"ד שצריך הבית להיות פתוח לרווחה לכל הבא ואז הוא בית של ברכה]. וכעי"ז כ' היוסף אומץ (322). ויש לה"ר לדבריהם מדאי' באדר"נ פ"ז דא"ל הקב"ה לאיוב שעל אף שהפליג מאוד במצות הכנס"א לא הגיע לחצי שיעור של אברהם כיון שיושב בביתו משא"כ אברהם שהיה מהדר בעולם למצוא האורחים, ולהני"ל א"ש דלא הגיע לח"ש כיון שעיקר המצוה היא ההכנסה.

לוית האורח

במדרש תהלים (לז) ויטע אש"ל אכילה שתיה לויה. [ועי' רבנו בחיי כא, לג, דגר' אכילה שכיבה לויה, וא"ש דהא שתיה בכלל אכילה כדאי' ביומא עו].

כ' הרמב"ם פי"ד ה"ב, שכר הלויה מרובה מן הכל והוא החק שחקקו אברהם אבינו ודרך החסד שנהג בה מאכיל עוברי דרכים ומשקה אותן ומלוה אותן... ומ"ש מרובה מן הכל יתכן לפר' מצד שהוא גמר והשלמת המצוה, ויתכן לפר' מצד דיש בזה הוראה שהחסד בא מצד הכבוד ולא מצד הרחמנות. וכמ"ש המהר"ל בח"א סוטה מו: דגדר הלויה הוא הוא **כבוד** שעושין לאדם. עי' זאת ליעקב וירא טז.

הבאר שבע (סוטה מ:) תמה למה השמיטו הפוס' דין לוית האורח וכ' דאינו נוהג בזה"ז שהדרכים בחזקת סכנה, והמארח אינו חייב לסכן עצמו. הכנה"ג (ח"מ תכו יד) השיג על הב"ש דאכתי הו"ל ללות עד עיבורה של עיר. וכעי"ז הק' העיון יעקב וכ' דהטעם משום שעיקר הלויה **להראות את הדרך** [כדמ' בסוטה שם] ועכשיו שכל הדרכים מיושבים ומצויינין א"צ ודי בלויה בעיר ד"א. [ילה"ע דלטעם זה, אינו דוקא באורח, ומקיים זה בכל אדם שמכוונו בדרך] הדרכ"מחו"מ תכו [והביאו הסמ"ע תכו יא] כ' דהאידינא אין נוהגים ללוות דבזה"ז מוחלים על כבודם ויש לילך עד השער או לכה"פ ד' אמות.

העמק ברכה כ' בשם החזו"א דאפשר דהחיוב הוא רק למי שהולך בדרך יחידי, אבל כיום שנוסעים הרבה יחד, אין דין לויה. וכעי"ז בערוה"ש חו"מ תכו,ב. אך עי' לקוטי הלכות סוטה דס"ל דגם האידינא איכא חיוב גמור. ועי' תשוה"נ ח"א תקטט.

בדעת זקנים פר' שופטים (כא,יז) פי' הפס' ידינו לא שפכו, כתיב שפכה בה"א ללמדך שחייב בעה"ב לעשות לאורח ה' דברים, אכילה שתיה לינה לויה ומזון לדרך וגם מתנה.

הערות בעניני הכנסת אורחים

הרב אריה אברהם קצבורג

מעלת הכנסת אורחים

חז"ל הפליגו מאוד במעלת הכנסת אורחים ובגודל שכרה. ויש להבין מה מעלתה המיוחדת יותר משאר גמילות חסדים שעושה אדם עם חברו.

ובמהר"ל בנתיבות עולם (נתיב גמ"ח פ"ד) כתב שכאשר אדם מכניס אורח שנברא בצלם אלקים נחשב כאילו מכבד את הקב"ה בעצמו. ועדיין צ"ב דמה לי אם מכבדו במה שמכניסו לביתו ומה לי אם מכבדו בביקור חולים וכיו"ב.

ויתכן לומר שמצות הכנסת אורחים שונה במהותה משאר גמ"ח, שכלל חסד שהאדם עושה עם חברו, עדיין הנותן משאיר לעצמו את "הפינה שלו" - את ביתו. משא"כ כשמכניס את חברו לביתו ומאכילו ומשקהו ודואג לכל צרכיו, הרי מוותר בזה על כל פרטיותו למען האורח. ולפי"ז כל מעלת הכנס"א דוקא כשמכניסו לתוך ביתו, אך אם דואג לצרכיו במקום אחר, אע"פ שודאי חסד הוא אך אינו בכלל מעלת הכנסת אורחים. (ועי' חזו"א אמונה ובטחון פ"א אות ג.)

חיוב ברכת האורח

בגמ' ברכות מו. איתא שהאורח מברך את בעה"ב, והנה בשאר טובות שאדם מקבל מחברו לא מצינו שעל המקבל לברך את הנותן. ובספר חסד לאלפים (לבעל הפלא יועץ) כתב... וממוצא דבר אתה תשמע אם על פת לחם יפשע גבר אם לא יברך לבעה"ב, עאכו"כ הנהנה מחברו הנאות גדולות, שחייב לברכו ולהתפלל בשלומו ולמצוה תחשב לו, עכ"ד. ולדברי החידושי שהתחדש בברכת האורח הוא שאפילו על טובה מועטת כזו יש לברך את הנותן. אמנם בפ"י התפילות והברכות לר"י בר יקר ציין בענין ברכת האורח לדברי התנחומא בפר' שמות, "כל הפותח פתח לחברו חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו", ומשמע שחיוב ברכה זו מיוחד דוקא לאורח שבעה"ב פתח לו פתחו.

ברכת האורח על עצמו

בנוסח ברכת האורח המופיע בגמ' (שם) איתא ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו ואל יזדקר לא לפניו ולא לפניו שום דבר הרהור חטא וכו' ויש להבין מה מקום להזכיר את עצמו כשמברך את בעה"ב.

ושמעתי לבאר ד"ז עפ"י מה שאמר הג"ר נפתלי שקוביצקי זצ"ל מדוע אנו רואים שנקל לבני אדם לברך את חבריהם בשפע ברכות, ואף אנשים שבטבעם צרי-עין מברכים את זולתם בקלות. וביאר שהסיבה היא מפני שהמברך אינו מאמין בקיום ברכתו, אך אם היה יודע שברכתו משפיעה, היה קשה לו יותר לברך. ועל פי זה י"ל שחז"ל רצו שהאורח המברך את בעה"ב יברכו בכל לבו, ולכן קבעו הנוסח שיכלול גם את עצמו בברכה זו והמברך יחברך.

נושאי הפרשיות הקרובות

וירא - חינוך הבנים (מלא)

חיי שרה - מנחה

תולדות - לשנות בדיבור לצורך

ויצא - נדרי מצוה

ד"ת להג"ל אפשר להניח בתיבה שבפתח אוצר הספרים "בית יוסף" רח' שדי המד

זמן חורף בשער

אל תשאר לבד, יש פתרון!

התקשר עכשיו

9141217

24 שעות ביממה

דרושים מתנדבים ללימוד עם תושבי מודיעין "פעם בשבוע"
כמו"כ דרושים בעלי רכבים לצורך מטרה זו

קובעי עיתים

לתרומות והנצחות: 050-4122753

העלון יוצא לאור בחסות **מסגריית יאיר קבלן**
יישר כוחם וחילם